

RECENZE A ANOTACE

**Ronovská K. Nové české nadační právo v evropském srovnání.
Praha: Wolters Kluwer, 2012, XVIII + 327 s.**

I. Recenzovaná kniha je první vědeckou monografií dotýkající se nového občanského zákoníku (n.o.z.). Její autorka, docentka působící na katedře občanského práva Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, se problematikou nadačního a spolkového práva soustředěně zabývá přes patnáct let a dosáhla v této oblasti pozoruhodných výsledků.

Základem práce o novém českém nadačním právu je autorčin – recenzentovi dobře známý a nedávno úspěšně obhájený – habilitační spis (Nadace v Evropě: koncepce, funkce, vývojové tendence), který však byl podstatně přepracován a doplněn se zvláštním zohledněním nové úpravy v n.o.z. Zpracovává téma nadačního práva, věnuje se v první řadě nadacím, leč dotýká se i některých dalších otázek – nejen nadačních, svěřenských a přidružených fondů, ale i dílčích námětů z oblasti práva smluvního nebo dědického. Jakkoli autorka píše o rozdělení svého díla na tři části (s. 8), ve skutečnosti jsou čtyři. První část publikace (Širší souvislosti) přibližuje čtenáři teoretická a metodologická východiska celého spisu. Druhá část (Komparace) se věnuje obsáhlému srovnání zkoumaného právního útvaru a v dobře systematicky strukturovaných textech konkrétním úpravám a tématům, na nichž nadační právo stojí. Třetí část (Syntéza) shrnuje výstupy autorčina zkoumání společného základu, společných rysů a společných vývojových tendencí nadačního práva v Evropě a obsahuje rovněž výklad o europeizaci nadačního práva s odkazem na příslušné souvislosti politické, judikatorní a na problematiku přeshraniční působnosti nadací. Čtvrtá část obsahuje závěry.

Kniha je vybavena obvyklými doplňkovými texty (předmluva, seznam zkratek, obsáhlý soupis použitých pramenů, přehled právních předpisů, rejstřík) a přílohou s obsáhlým výběrem ustanovení n.o.z. vztahujících se k pojednané problematice (s. 283–307). Vlastní rozpravný text monografie čítá 280 stran.

2. Základní metodou práce jsou komparativní studie a kritický rozbor příslušných ustanovení v novém českém občanském zákoníku. Ze zahraničních úprav jsou důkladně zkoumány rakouská, švýcarská i nizozemská, což autorka zdůvodňuje podobným charakterem těchto zemí, německým vlivem na utváření jejich právních řádů i některými společnými rysy analyzovaných právních úprav a jejich obdobnými vývojovými tendencemi. Se zřetelem k právě uvedenému si autorka samozřejmě všímá soustředěně i německého nadačního práva a mimo to dílčím způsobem také úprav v některých dalších státech, jako např. v USA, Lichtenštejnsku, Maďarsku nebo v Polsku. Významná je poznámka, že při komparaci nutno brát v úvahu kromě právních aspektů i takové faktory, jako jsou faktory historické, sociální, kulturní, ekonomické aj. (s. 8). I o to se autorka chvályhodným způsobem snaží. Blíže se zabývá formálním a funkcionálním pojetím nadací a uzavírá konstatací, že se dále bude zabývat samostatnými nadacemi, tedy účelovými sdruženími majetku s právní subjektivitou (s. 19). Na úvodní výklady navazuje pojednání o postupném odklonu nadačního práva od historického modelu k moderním koncepcím směřujícím k liberálnímu přístupu k nadacím a k jejich ukotvení ve sféře práva soukromého. Na vývoji německého, švýcarského, nizozemského, rakouského a také českého nadačního práva, zvláště v posledních desetiletích, autorka poukazuje, jak se nadační právo obsahově změnilo.

3. Takto naznačené proměny nadačního práva v podrobnostech dokumentuje dvousetstránková druhá část (s. 51–252). Ta se postupně zabývá dílčími tématy: charakteristikou nadace,

procesem jejího založení a vzniku, koncepčním uchopením účelu nadace, úpravou její činnosti, vnitřních poměrů, otázkou dohledu nad nadacemi i zrušením a zánikem nadace (včetně přeměn) z pohledu srovnávaných právních řádů a proměn jejich přístupů k jednotlivým otázkám. Zvláště významné a poučné je řazení nové české úpravy do kontextu právních úprav dalších vyspělých zemí. Autorka na různých místech (s. 50, 135, 172, 194, 201, 223 aj.) poukazuje, v čem naše nová úprava nadací sleduje společný evropský trend. V této partii čtenář nalezne názorný výklad vývojových trendů nadačního práva. Ve Švýcarsku v podstatě plynulých, rozvíjejících nastavení založené na počátku XX. stol. tamějším ZGB. V Německu, Nizozemí a Rakousku naopak procházejících významnými koncepčními změnami v druhé polovině minulého století. V Česku došlo po obnovení právního rámce nadačního sektoru v r. 1990 a 1991 v hospodářském (§ 389b) a posléze v občanském (§ 20b až 20e a § 477 odst. 2) zákoníku v ultraliberálním duchu k přesmyčce k ultrarigiditě v zák. č. 227/1997 Sb., o nadacích a nadačních fondech, od níž ustupuje až nový občanský zákoník.

V druhé části spisu najdeme významné interpretační postřehy k naší nové zákonné úpravě, jejíž účinnost má nastat k 1. lednu 2014. Autorka např. velmi přesvědčivě argumentuje na s. 53, proč je úprava nadací subsidiárně aplikovatelná i na nadační fondy a proč to i bez výslovného zákonného ustanovení z nového občanského zákoníku implicitně vyplývá.

4. Syntetizující třetí část práce poukazuje na společné historické kořeny a na společné rysy nadací v Evropě a v úpravě zkoumaných jurisdikcí zejména. Co je – především vzhledem ke změnám v 60. a 70. letech a pak znovu na přelomu tisíciletí – typické, je postupná liberalizace v pohledu na nadační účel, přesouvání dohledu nad nadacemi z veřejného sektoru na privátní sféru provázené zpřísněním pravidel pro vnitřní organizaci nadací nebo uvolněním možnosti nadací provozovat podnikatelskou činnost. Otázkou je, jak další vývoj nadačního práva ovlivní komunitární legislativa a případná europeizace nadačního práva. I těchto aspektů si autorka všímá, zabývá se judikaturou Soudního dvora Evropské unie týkající se nadací (s. 268 an.), otázkami souvisícími s přeshraniční aktivitou nadací (s. 269 an.) i návrhem nařízení o statutu evropské nadace z února 2012 (s. 272). Europeizační tendence se ostatně projevují i v některých dalších směrech – srov. např. návrh nařízení zaměřeného na statut a financování evropských politických stran a evropských politických nadací z 12. září 2012 (na tento návrh recenzovaná kniha reagovat již nemohla, protože reflektuje právní stav k 1. červenci 2012).

5. Úsporné závěry (s. 274–281) zahrnují čtyři kapitoly. První z nich začleňuje vývojové tendence nadačního práva do širšího kontextu demografických a ekonomických změn, k nimž došlo v Evropě po druhé světové válce, i postupného uvědomování si limitů státního hospodaření vedoucího k myšlence, že při poskytování veřejných služeb nemůže stát zůstat osamocen. V tomto rámci může dojít k posílení soukromého prostoru v jeho zapojení do poskytování těchto služeb. To si postupně uvědomily Nizozemí, Německo i Švýcarsko nastavením civilně-právního i fiskálního prostředí vstřícného k aktivitám přispívajícím obecnému blahu, zatímco v Rakousku došlo ke komplikovanému legislativnímu vývoji, v jehož důsledku se nadační sektor rozštěpil a veřejně prospěšné nadace stagnují. V postkomunistických státech rozvoj nadací brzdí stav právní úpravy i celková atmosféra ve společnosti. Lze však předpokládat, že i zde – včetně našeho státu – dojde k proměně v návaznosti na kumulaci majetku v rukou osob cítících spoluodpovědnost za vývoj společnosti (s. 276–277). Pokud jde o české nadační právo, autorka spojuje jeho nové koncepční uchopení v n.o.z. s prognózou emancipace nadačního sektoru, jeho vyšší flexibilitou a snad i větším rozšířením (s. 281).

6. Monografie Kateřiny Ronovské představuje cenné obohacení zdejší právnické literatury. Autorka ve svém díle zohlednila nejen rozsáhlé teoretické znalosti, ale také přímou zkušenost

s právním prostředím zemí, jejichž úpravám se v knize komparativně věnuje, při četných zahraničních studijních pobytech a stážích. V různých směrech také usiluje o transfer zahraničních zkušeností do zdejšího prostředí. Konceptní pojetí nadačního práva v novém občanském zákoníku, jemuž Kateřina Ronovská věnovala již v době jeho příprav a schvalování velkou pozornost a mnoho podnětů i úsilí, takový přenos poznatků dobře umožňuje. Na řadě míst autorka dospívá k pozoruhodným závěrům. Poukázat lze např. na její zjištění, že § 353 odst. 1 n.o.z. zásadně brání poskytovat nadační příspěvky členům orgánů nadace a osobám těmto členům blízkým. To vede nutně k závěru, že by členy těchto orgánů musely být i v případě založení tzv. rodinných nadací jiné osoby než zakladatel. Autorka nabízí jako alternativní řešení těchto případů poskytování opakovaných plnění příslušným osobám jinou formou než nadačními příspěvky a uvažuje o možnosti využití reálného břemene (s. 117). To je jistě možné, typicky v případech, kdy bude nadace založena za smíšeným účelem – zčásti k podpoře rodiny, zčásti k podpoře veřejně prospěšných cílů. Bylo by namístě tuto myšlenku dále rozpracovat i se zřetelem na její další právní souvislosti; snad se k tomu časem vyskytne příležitost.

Samozřejmě, že ne se vším, k čemu autorka dospěla, musí recenzent souhlasit. Výskyt takových dílčích závěrů je však v posuzované práci marginální. Nepokládám např. za správný názor (s. 98 a 99), že by zakladatel mohl nadační listinou vyloučit vydání statutu nadace. Naopak, z § 314 odst. 1 n.o.z. jasně plyne, že nadace statut mít musí. Jediné, co zakladatel v této souvislosti může, je – pokud statut sám vydal společně s nadační listinou – vyloučit změny statutu, anebo vyloučit možnost správní rady statut měnit a vyhradit rozhodování o změnách statutu sobě nebo jiné osobě.

Závěrem snad jedna terminologická poznámka. Autorka na četných místech (s. 117, 140, 263, 281 a jinde) s oblibou píše o „nadačním institutu“. Nejsem si zcela jist, zda tím myslí nadaci, nebo nadaci i nadační fond, popř. něco jiného. Spíše mám za to, že jde o podlehnutí módnímu trendu právnických textů oblubujících si nadužívání – a tím i rozměňování – přesného právního pojmu »institut«. Domnívám se, že to je spíše ke škodě věci.

7. Dílčí kritické připomínky, týkající se navíc jen marginálií, samozřejmě nesnižují vysokou kvalitu recenzované publikace. Jde spíše o podněty, které by autorka mohla zvážit při eventuální přípravě dalšího vydání své knihy nebo při pokračující publikační činnosti. Na závěr nezbývá, než zopakovat, že monografie Kateřiny Ronovské je prací velmi mimořádnou, kterou nemůže nechat stranou nikdo z těch, kdo se zabývají problematikou nadačního práva, otázkami týkajícími se právnických osob nebo občanským právem vůbec, ať již v rovině teoretické nebo praktické.

prof. Dr. JUDr. Karel Eliáš
Ústav státu a práva AV ČR, v. v. i.

**Goodey J. – Aromaa K. (eds.) Trestné činy z nenávisti.
Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2012, 93 s.**

Trestné činy z nenávisti, extremismus, rasově motivované trestné činy – to jsou pojmy, které jsou stále více skloňovány ve spojitosti s otázkou menšin národnostních, etnických, politických, i jiných. Jsou však pojmy, které jsou nejen žurnalisty, ale i politiky a mnohdy i veřejnými institucemi používány přinejmenším nepřesně. Přitom tyto pojmy nejsou zcela jasné ani na akademických půdách a různé státy k nim přistupují odlišně, z čehož mohou pro kriminology